

ชื่อวิทยานิพนธ์	การศึกษาบทเพลงทหารเรือในพระนิพนธ์ พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์
ผู้วิจัย	รังสิพันธุ์ แข็งขัน
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	วชิราภรณ์ วรรณดี, อ.บ., อ.ม. พูนพิศ อมาตยกุล, พ.บ., M.A., ศศ.ด. (กิตติมศักดิ์) นาวาเอก วิษณุเทพ ศิลปบรรเลง, Ph.D.
วันที่สำเร็จการศึกษา	30 พฤษภาคม พ.ศ. 2539

บทคัดย่อ

เรื่องราวเกี่ยวกับ “เพลงทหารเรือ” พระนิพนธ์ของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งชาวไทยทั้งมวลยกย่องถวายพระสมัญญานามว่า “พระบิดาแห่งทหารเรือ” นั้น ความจริงแล้วเรื่องของดนตรีในพระประวัติและพระกรณียกิจของพระราชวงศ์พระองค์นี้ พิจารณาโดยพื้น ๆ อาจจะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องยิ่งใหญ่ หากจะเปรียบเทียบกับพระกรณียกิจในราชการทหารเรือที่ได้ทรงรับราชการมาตลอดระยะเวลาถึงสองแผ่นดิน ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 แต่เมื่อพิจารณาในเชิงมานุษยวิทยาการดนตรีแล้ว ปรากฏว่าผลงานเพลงที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ มีอิทธิพลและความผูกพัน เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมทหารเรือและของประเทศชาติอย่างชัดเจน ทำให้เกิดการยึดมั่นในจิตใจของปวงชน และมีผลสืบเนื่องต่อการประพันธ์เพลงทหารเรือในประเทศไทยในระยะต่อมาด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รวบรวมพระประวัติในด้านต่าง ๆ เช่น พระประวัติส่วนพระองค์ ซึ่งปรากฏว่าทรงมีสายพระโลหิตที่สืบเนื่องมาจากตระกูลแห่งนักดนตรีโดยทรงเจริญพระชนมายุมาในสภาพแวดล้อมของดนตรีและละครไทย มีประวัติการทรงงานในราชการทหารเรือ การที่ทรงเป็นแพทย์ผู้ได้รับความนิยมแห่งยุค เรื่องความเชื่อและศรัทธาในพระองค์ เรื่องการอยู่ยงคงกระพัน และที่สุดได้มุ่งเน้นวิเคราะห์ในเรื่องความเป็นมาของบทเพลงพระนิพนธ์ ทั้งเนื้อร้องและทำนอง จำนวน 7 เพลง แม้เวลาจะผ่านไปเกือบหนึ่งร้อยปีแล้ว ยังคงมีเพลงถึง 3 เพลงที่ยืนหยัดอยู่ในความนิยมของคนไทย ดำรงไว้ซึ่งอิทธิพลต่อความรู้สึกของคนไทยโดยเฉพาะทหารเรือ ทั้งยังมีอิทธิพลชัดเจนต่อการประพันธ์เพลงทหารเรืออีกจำนวนมากในสมัยต่อมาจนทุกวันนี้

เพลงที่จัดว่ามีชื่อเสียงมากที่สุด มีอิทธิพลต่อจิตใจของทหารเรืออย่างแน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย และมีอิทธิพลต่อการประพันธ์เพลงของนักแต่งเพลงในสมัยต่อมาคือเพลงชื่อ“ดอกประดู่” นอกจากจะทรงทำให้ดอกไม้นี้กลายป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นของทหารเรือแล้ว ความหมายในบทเพลงยังแสดงความดีใจ รบผิดชอบในหน้าที่ด้วยความมั่นคงจงรักภักดีต่อประเทศชาติ เป็นทั้งคำขวัญประจำใจให้ทหารเรือยึดถือสืบมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พระปรีชาสามารถในการนิพนธ์เพลงนี้ ยิ่งเด่นชัดขึ้นเมื่อได้ศึกษาพบว่า ทรงนำทำนองเพลงเก่าแก่ของชาวสก็อตโบราณซึ่งเป็นเพลงอารมณ์รักสะเทือนใจ มาปรับเปลี่ยนด้วยสำนวนบทร้องพระนิพนธ์ภาษาไทย แล้วกลายรูปมาเป็นเพลงในแนวปลุกใจทหารได้ดีเยี่ยม ใช้ต่อมาจนเกือบจะครบหนึ่งร้อยปีก็ยังไม่เสื่อมความนิยม

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ มีพระปรีชาสามารถพร้อมทั้งการนิพนธ์บทร้อง สร้างทำนองเพลง และประยুক্তเพลงได้เป็นอย่างดี ในยุคที่คนไทยยังไม่รู้จักเพลงสากลแบบตะวันตก เพลงพระนิพนธ์ชื่อเพลงดาบของชาติเป็นเพลงแนวสากลที่มีท่วงทำนองไพเราะเสมอด้วยเพลงที่นักดนตรีชาวตะวันตกแต่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ทรงสามารถนำเพลงทำนองไทยเดิม ชื่อเพลง“คุณลุง คุณป้า” มาปรับเปลี่ยนให้ร้องเป็นเพลงเนื้อเต็มตามบทร้องพระนิพนธ์ ชื่อเพลง“เดินหน้า” ให้กลายรูปเป็นเพลงไทยสากลสำหรับขับร้องสอนใจทหารหาญได้เป็นอย่างดี ก่อนที่จะถึงสมัยเพลงไทยสากลแท้ ๆ ซึ่งเกิดตามมาในสมัยรัชกาลที่ 7 นับว่า ทรงเป็นผู้นำเสนอในเรื่องเพลงขับร้องปลุกใจทหารก่อนใครทั้งหมดในประเทศไทย และทรงมีส่วนร่วมสร้างเพลงไทยสากลในยุคบุกเบิกด้วย

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการวิเคราะห์วิจัยเพิ่มเติมเพื่อเปรียบเทียบผลงานการนิพนธ์เพลงสากลของเสด็จในกรมพระองค์นี้ กับงานของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งมีกำเนิดในสมัยใกล้เคียงกัน